

GLEDALIŠČE

NEKAJ MISLI O STERIJINEM POZORJU

Sterijino pozorje v Novem Sadu je dramska in gledališka festivalska ustanova, ki skuša v smislu svoje statuta opravljati sledeče naloge: pospeševati proizvodnjo domače dramatike, skrbeti za dvig domače gledališke umetnosti in kulture in na svojih vsakoletnih prireditvah organizirati posvete gledaliških delavcev iz vse države o perečih vprašanih gledališke kulture (tako imenovana »javna tribuna Sterijinega pozorja«). Poleg omenjenih glavnih nalog prireja Sterijino pozorje ob času festivalov priložnostne ali tematske gledališke razstave in se ukvarja z založniško dejavnostjo iz območja dramske in gledališke kulture.

Svoje glavne naloge uresničuje Sterijino pozorje z vsakoletno festivalsko revijo najboljših jugoslovanskih dramskih tekstov in najboljših jugoslovanskih gledaliških uprizoritev na odru Srpskega narodnega pozorišta v Novem Sadu. Najboljše dramske tekste in gledališke predstave izbira za nagradno tekmovanje v mesecu maju vsakega leta posebna ocenjevalna komisija, v kateri so zastopani književniki in kulturni delavci iz vseh republik.

Nagrade se podeljujejo za dramsko besedilo in za gledališke uprizoritve. Nagrado za dramsko besedilo more dobiti v smislu statuta avtor izvirne drame ali dramatizacije ali adaptacije nekega nedramskega teksta. (Letos je bila podeljena ena nagrada za izvirno dramsko delo, ena za odrsko adaptacijo nedramskega teksta in po sklepu glavnega Sterijinega pozorja še ena izredna nagrada za dramsko besedilo, ki je po formulaciji komisije »uspešno obdelalo pomemben dogodek iz naše bližnje zgodovinske preteklosti«.)

Statut predvideva za odrske izvedbe sledeče nagrade: nagrado za najboljšo predstavo v celoti, za najboljšo režijo, pet nagrad za najboljše igralske ustvaritve, nagrado za najboljšo inscenacijo in za najboljšo kostumografijo.

Take so torej naloge, način delovanja in nagrajevanja Sterijinega pozorja, ki je postalo letos po svojem šestletnem obstoju stalna in samostojna festivalska ustanova.

V primerjavi s podobnimi festivalskimi ustanovami v svetu ima novosadski vsakoletni festival neke značilne posebnosti: ne omejuje se na vsakoletni tekmovalni pregled najboljših gledaliških storitev niti na vsakoletno nagrajevanje najboljšega dramskega besedila, marveč združuje oba smotra, in to v strogo državnem, nacionalnem okviru. Novosadski festival torej nima mednarodnega značaja, njegov izključni namen je skrb za domačo dramatiko in gledališko kulturo. Iz dejstva, da je tako dramska kakor tudi gledališka tradicija v Jugoslaviji razmeroma mlada, izhaja razumljivo po eni strani opazna pedagoška vnema, da bi se proizvodnja naše dramatike povečala in raven naše gledališke dejavnosti dvignila, kar je mogoče med vrsticami razbrati iz statutarnih določil, kakor izhaja iz dejstva, da je tako dramska kakor gledališka dejavnost v Jugoslaviji zelo raznolika, neka bolj kočljiva ambicija, ki sicer iz statuta ni razvidna, je pa opazna v atmosferi novosadskih festivalov, namreč misel, da naj Sterijino pozorje s svojimi prireditvami vodi k ustvaritvi nekega enotnega gledališkega in dramskega stila. Skupna tematika iz NOV in skupna tematika novega družbenega reda,

ki izhaja iz naše enotne revolucionarne zakonodaje, nudijo teoretsko pobudo za misel o nekem enotnem dramskem in gledališkem izrazu.

Vse te okoliščine ne morejo ostati brez vpliva na kriterij ocenjevalne komisije, pa četudi bi bila ta sestavljena iz samih estetsko zelo tankovestnih književnikov in gledaliških delavcev. Neka estetska neopredeljenost, negotovost je razvidna že iz nagrad, kakor jih predvideva statut za nove dramske storitve. Okoliščina, da so določene nagrade ne samo za izvirno dramsko delo, marveč, čeprav z nekoliko nižjim zneskom, tudi za dramtizacijo in adaptacije epskih tekstov, gotovo ne izhaja iz čisto estetskih teženj, marveč iz praktične potrebe, da dobe naša gledališča vsebinsko zanimive igre, ki bodo občinstvo zabavale. Določilo statuta, da mora biti dramsko besedilo živega avtorja, ki prihaja v poštev za tekmovanje na Sterijinem pozorju, objavljeno, tiskano ali uprizorjeno po drugi svetovni vojni, ne daje nobenih smernic glede oblikovne invencioznosti prijavljenega besedila. V tem časovnem okviru so možna tako avantgardna prizadevanja kakor tudi dela, pisana v tradicionalnem stilu naše dramatike, se pravi, komedije v nušičevskem, drame in komedije v krleževskem ali cankarjanskem stilu, da omenim tri glavne dramske stile naše polpretekle gledališke tradicije in konvencije. Tako Sterijino pozorje nehote sankcionira postopek, ki estetsko ni posebno spodbuden, da se v stare mehove toči novo vino. Ne trdim sicer, da bi se s tradicionalnimi izraznimi sredstvi ne dala napisati dobra drama s sodobno tematiko, dvomim pa, ali more obnavljanje danes že historičnih izraznih oblik in sredstev pomeniti napredek v razvoju naše dramatike.

Estetska dilema, ali dajati prednost novejšim, eksperimentalnim ali starejšim, konservativnim oblikam pri presoji dramskega besedila, se je pokazala tudi pri delu letošnje ocenjevalne komisije. Oblika moderne parafraze antičnega mita, ki velja pri nas za avantgardno novost, čeprav je v svetu že več kot trideset let stara konvencija, se je na letošnjem festivalu pojavila kar v treh variacijah in zbudila med festivalskim občinstvom in celo med nekaterimi člani ocenjevalne komisije nekaj antiantigonovski kompleks. V zvezi s tem je na končni seji glavnega odbora Sterijinega pozorja predlagal neki član ocenjevalne komisije za radijske in televizijske igre, naj bi ocenjevalna komisija pri bodočem izbiranju iger dajala prednost komedijskim igram pred takimi »modrimi« dramami, pa čeprav bi pri tem morala zniževati svoj estetski kriterij. Ta predlog gotovo ni izšel iz neke estetske ambicije, marveč iz čisto prakticistične potrebe po zabavnih igrah, konkretno po folklorno obarvani burki.

Omenjeno zavračanje novih oblikovnih pobud od zunaj in zatekanje k tako imenovani »domači peki« temelji med drugim na iluziji, da je naša dramatika polpretekle dobe docela samorasla in da ni samo odsev oblikovanih prizadevanj v velikem umetniškem in gledališkem svetu, odsev, ki so ga naši nadarjeni dramatik v svojem družbeno moralnem podnebjem dognali do domačih mojstrov. V dramatik in gledališki umetnosti so na široko odprta vrata v svet eden glavnih pogojev za kvaliteten in napreden razvoj domače dramske proizvodnje.

Problemi oziroma estetske zadrege pa se pojavljajo tudi pri izbiranju in nagrajevanju najboljših odrskih uprizoritev. Če bi veljal izključno kriterij gledališke kulture, bi prišle pri izbiranju in nagrajevanju najboljših

odrskih uprizoritev verjetno vsako leto v poštevske odrske izvedbe glavnih gledališč iz treh nacionalnih središč, saj vzlic kakovostnemu osciliranju teh ansamblov in njihovih vodstev v teku let njihova gledališka kultura, utemeljena na dolgotrajni gledališki tradiciji, brez dvoma presega raven gledališč z manjšo ali sploh nobeno umetniško tradicijo. Tak izbor in nagrajevanje pa bi bil seveda v nasprotju z vzgojnimi načeli Sterijinega pozorja, ki skuša spodbudno aktivizirati vso našo gledališko dejavnost in spraviti na svoja nagradna tekmovanja v teku let čim več manjših pokrajinskih gledališč. Esteski kriteriji ocenjevalne komisije torej niso brez prakticističnih pridržkov.

Ali imajo vsakoletne festivalske prireditve Sterijinega pozorja kak opazen vpliv na umetniško dviganje posameznih ansamblov in gledališč? Na to vprašanje ni lahko odgovoriti. Pomisliti je treba, da žive posamezna pokrajinska gledališča svoje posebno življenje, na katerega ima poleg pogosto umetniško neizravnane igralskega ansambla odločilen vpliv kulturno okolje kraja in njegovega občinstva. Prav vpliv provincialnega občinstva na gledališče in njegovo dejavnost, občinstva s konservativno in primitivno umetniško konvencijo, je činitelj, ki je za rast ali stagnacijo teh gledališč odločilen. Sleherno gledališko občinstvo ima svoj okus, svoje estetske zahteve, ki ustrezajo njegovi splošni kulturni ravni, in te zahteve tudi praktično uveljavlja proti prizadevanju mlajših gledaliških umetnikov in gledaliških delavcev, ki prihajajo z igralskih akademij z novimi pobudami. Tako more Sterijino pozorje konkretno vplivati na dvig njihove umetniške ravni verjetno samo tako, da z umetniško zahtevnostjo svoje ocenjevalne komisije podžiga umetniško častihlepje teh ansamblov in njihovih vodstev in jih pripravi do tega, da bi vsaj z eno skrbno pripravljeno predstavo presegli svojo povprečno umetniško raven in prišli navsezadnje v izbor ocenjevalne komisije.

Možnosti Sterijinega pozorja za dvig umetniške ravni posameznih pokrajinskih gledališč so torej omejene. Nemara bi v tem pogledu Sterijino pozorje moglo ubrati neko drugo pot, ki bi v perspektivnem razvoju gotovo rodila sadove. Dvig umetniške ravni posameznih gledališč je verjetno prej pričakovati od mladih ljudi, ki prihajajo iz naših gledaliških šol, kakor pa od starejših igralcev, ki se ne morejo otresti rutine pokrajinskih ansamblov. Te mlade bodoče igralce bi kazalo vabiti na vsakoletno revijo Sterijinega pozorja, saj so verjetno oni edino jamstvo za dvig in izboljševanje ravni pokrajinskih gledališč.

Neka slabost vsakoletne revije domačih ansamblov na Sterijinem pozorju je tudi v tem, da posamezni ansambli nastopov drugih ansamblov ne vidijo in tako nimajo možnosti medsebojne primerjave. Ansambel nastopi, odigra svojo predstavo in nato drugega dne odide domov, ker mu delo doma kakor tudi še druge okoliščine ne dopuščajo, da bi ostal ves čas na festivalu. Nemara bi kazalo in bi bilo tudi denarno zmožljivo, da bi se vsaj odlomki najboljših predstav posneli na gramofonske plošče in morebiti na filmski trak in bi si tako Sterijino pozorje ustvarilo nekako svojo kinoteko, ki bi služila našim gledališčem kot študijski material.

Problematična je še vedno sicer idealno zamišljena »javna tribuna Sterijinega pozorja«. Ta javna tribuna bi lahko bila nekakšen gledališki parlament, na katerem bi se vsako leto pretresala razna aktualna umetniška, organizacijska, stanovska vprašanja o gledališki dejavnosti in kot taka bi

lahko dajala tudi pozitivne pobude naši gledališki zakonodaji. Ta naloga pa bi se dala uresničiti samo s skrbno pripravljenimi strokovnimi referati iz raznih območij naše gledališke dejavnosti in ob navzočnosti za to dejavnost odgovornih predstavnikov naše oblasti.

H koncu: Ali obstoj in delovanje Sterijinega pozorja spodbudno vpliva na dramsko in gledališko ustvarjalno dejavnost naše dežele?

Da je obstoj rednih dramskih in gledaliških festivalov za našo in gledališko kulturo pozitivna postavka, o tem verjetno ni mogoče dvomiti. Poleg že omenjenih pozitivnih strani bi omenili samo še neko konkretno pozitivno okoliščino. Moralno podnebje, ki vlada tako v glavnem odboru Sterijinega pozorja kakor tudi v njegovem delovnem organu, v ocenjevalni komisiji, ki je zveznega značaja, je v estetskih pogledih neprimerno bolj liberalno kakor je moralno podnebje v posameznih republikah, kjer se pogosto stare strasti in slabosti izživljajo v novih oblikah. Tako se je zgodilo, da je neko v republiškem okviru diskriminirano umetniško delo doživelo na Sterijinem pozorju svoje povečanje. Kar pa zbuja pri nekaterih pomisleke, je okoliščina, ki sem jo omenil že v začetku članka, neka težnja, ki ne izhaja iz estetskih vidikov, namreč misel, da bi se mogla s pomočjo Sterijinega pozorja individualna ustvarjalnost naših narodov spraviti na enoten imenovalec nekakšne državne, reprezentativne umetnosti. Te tendence sicer iz statutarnih določb Sterijinega pozorja ni razbrati, obstaja pa v atmosferi festivala. Nanjo naletimo tudi ob anketnih vprašanjih navzočih novinarjev, ki bi želeli zvedeti, »ali smo v teku 6-letnega delovanja tega festivala opazili približevanje k neki enotni dramski in gledališki kulturi in stilu«. Taka vprašanja niso zastavljena iz umetniških »preokupacij«, saj je umetnost zadeva tisoč cvetov, ne pa enega, umetno v rastlinjaku vzgojenega cveta brez vonja. Osebno sem prepričan, da Sterijino pozorje nima namena gojiti umetnega cvetja, ker bi se s tem pregrešilo zoper svobodnega duha svojega zavetnika Sterije Jovana Popovića.

Vladimir Kralj